

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

ABDULCEBBAR TEKİN VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2018/561

Karar Tarihi : 14/4/2022

Başkan : Kadir ÖZKAYA

Üyeler : M. Emin KUZ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Basri BAĞCI
Kenan YAŞAR

Raportör : Gülsüm Gizem GÜRSOY

Başvurucular : 1. Abdulcebbar TEKİN
2. Buket EROL EMER
3. Cengiz ÖNGÜL
4. Faruk ERCAN
5. Gülden ÇELİK
6. Hüseyin TANRIKUT
7. İdris ALPYAŞAR
8. Mahir AKTAŞ
9. Mehmet KAYA
10. Mehmet ŞANLI
11. Metin ERTAŞ
12. Mithat KILIÇ
13. Orhan NERGİZ
14. Özgür ÇAVLI
15. Recep YAPRAN
16. Sevim AĞAR
17. Songün YALÇINDAĞ
18. Şeyhmus DAĞLAN
19. Şeyhmus DEMİR
20. Şirine AKMAN
21. Ulaş Gazi BEYAZTAŞ
22. Yonca EKİNCİ
23. Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası

Başvurucular Vekili : Av. İbrahim AFŞAR

24. Melis Diren LUKUMCI

Vekili

: Av. Mahmut Nedim ELDEM

25. Eylem Kavel GENÇ

26. Tülay DEMİR KOCA

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, öğretmen olan başvurucuların üyesi oldukları sendikanın çağrısı üzerine görev yaptıkları okullarda ana dilinin önemi konusunu bir ders saatinde işlemeleri nedeniyle çeşitli disiplin cezalarıyla cezalandırılmalarının ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Konu yönünden hukuki irtibat bulunması nedeniyle aynı mahiyetteki dosyalar bu dosya üzerinde birleştirilmiştir.

3. Başvurular süresinde yapılmıştır.

4. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

5. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

6. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

A. Arka Plan Bilgisi

7. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Genel Kurulu 1999 yılında aldığı bir kararla 21 Şubat gününü “*Uluslararası Ana Dili Günü*” olarak kabul etmiş ve dünya çapında kültürel çeşitliliği ve çok dilliliği desteklemek amacıyla ilk kez 2000 yılında “*21 Şubat Dünya Ana Dili Günü*” kutlanmaya başlanmıştır.

B. Başvuruya Konu Süreçler

8. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

9. Başvurucular farklı şehir ve okullarda görev yapan öğretmenlerdir ve aynı zamanda Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (EĞİTİM-SEN/Sendika) üyesidirler.

10. Sendika 19/2/2016 tarihinde, 21 Şubat Dünya Ana Dili Günü kapsamında çeşitli etkinliklerin yanı sıra şubelerin belirleyeceği biçimde ders işlenmesi yönünde karar almıştır. Bunun üzerine Sendika Şubeleri 22 Şubat günü “*ana dillerinde ana dili tarihçesi anlatılmasına ve deftere işlenmesine*” karar vermiştir.

11. Başvurucular, mensubu oldukları Sendikanın aldığı karar doğrultusunda 22/2/2016 tarihinde *bir ders saatinde ana dilinin anlam ve önemini belirtecek şekilde ders işleme* eylemine katılmıştır.

1. 2018/561, 2018/2131, 2018/3746, 2018/2158, 2018/6874 No.lu Bireysel Başvurulara İlişkin Süreçler

12. Olayların meydana geldiği tarihte 2018/561, 2018/6874 No.lu dosyalardaki başvurucular, Diyarbakır'ın Lice ilçesinde ilkokul öğretmenidir. 2018/2131 ve 2018/3746 No.lu dosyalardaki başvurucular, Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesinde lise öğretmenidir. 2018/2158 No.lu dosyadaki başvuru, Diyarbakır'ın Sur ilçesinde ortaokul öğretmenidir. Başvurucular hakkında yukarıda anlatılan ana dilinde ders işleme eylemine katıldıkları gerekçesiyle inceleme başlatılmış ve başvurucuların eylemlerinin sendikal faaliyet kapsamında yer almadığı, eğitim öğretim faaliyetlerini protesto eder mahiyette olduğu gerekçesiyle başvurucular 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125. maddesinin (B) fıkrasının (a) bendi gereğince kınama cezası ile cezalandırılmıştır.

13. Başvurucular, haklarında verilen kınama cezasının iptali talebiyle dava açmıştır. Diyarbakır İdare Mahkemeleri, başvurucuların eylemlerinin sendikal faaliyet içinde kaldığı gerekçesiyle dava konusu işlemlerin iptaline karar vermiştir.

14. Kararın istinaf yargı yoluna götürülmesi üzerine Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi (Bölge İdare Mahkemesi) davaların reddine kesin olarak karar vermiştir. Bölge İdare Mahkemesi gerekçesinde; eylemin sendikal faaliyet kapsamında yer almadığını, dolayısıyla mevzuata, kurumca belirlenen usul ve esaslara aykırı olarak *müfredat dışı ders işleme* eyleminin diğer bir demokratik ve anayasal hak olan eğitim hakkını engelleme sonucunu doğuracağını belirtmiştir.

2. 2018/1354, 2018/1369, 2018/1423, 2018/2153, 2018/2709, 2018/3144, 2018/3345, 2018/3307, 2018/3555, 2019/42606 No.lu Bireysel Başvurulara İlişkin Süreçler

15. Başvurucular olayların geçtiği tarihte Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesinde lise ve ilkokul öğretmenidir. Başvurucular, ana dilinde ders işleme eylemine katıldıkları gerekçesiyle yukarıda anlatılan nedenlerle (bkz. § 12) 657 sayılı Kanun'un 125. maddesinin (C) fıkrasının (a) bendi gereğince 1/30 oranında aylıktan kesme cezası ile cezalandırılmıştır. Başvurucuların ilgili işlemlere karşı açtıkları davalar Diyarbakır İdare Mahkemelerince sendikal faaliyet kapsamında kabul edilmiş ve işlemler iptal edilmiştir. İtiraz üzerine Bölge İdare Mahkemesi, yukarıda anlatılan gerekçelerle davaların reddine kesin olarak karar vermiştir (bkz. § 14).

3. 2018/28028, 2018/28668, 2018/33034, 2019/5967 No.lu Bireysel Başvurulara İlişkin Süreçler

16. Olay tarihinde 2018/28028 No.lu başvurudaki başvuru, Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesinde ilkokul öğretmenidir. 2018/28668 No.lu başvurudaki başvuru Diyarbakır'ın Sur ilçesinde ortaokul öğretmenidir. 2018/33034 No.lu başvurudaki başvuru Diyarbakır'ın Yenişehir ilçesinde lise öğretmenidir. Başvurucular, ana dilinde ders işleme eylemine katıldıkları gerekçesiyle yukarıda anlatılan gerekçelerle (bkz. § 12) 657 sayılı Kanun'un 125. maddesinin (B) fıkrasının (a) bendi gereğince kınama cezası ile

cezalandırılmıştır. 2019/5967 No.lu bireysel başvuruda adı geçen başvuru, Antalya'nın Alanya ilçesinde ortaokul öğretmenidir ve aynı eylem nedeniyle 1/30 oranında aylıktan kesme cezası almıştır. Başvurucuların ilgili işlemlere karşı açtıkları davalar İdare Mahkemelerince reddedilmiştir. Mahkeme gerekçelerinde, eylemin sendikal faaliyet kapsamında yer almadığı ve eğitim hakkını engelleme sonucunu doğuracağı belirtilmiştir. Anılan kararlar Bölge İdare Mahkemesi tarafından uygun bulunarak istinaf başvurularının reddine kesin olarak karar verilmiştir.

17. Başvurucular, süresinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

18. 657 sayılı Kanun'un "*Toplu eylem ve hareketlerde bulunma yasağı*" kenar başlıklı 26. maddesi şöyledir:

"Devlet memurlarının kamu hizmetlerini aksatacak şekilde memurluktan kasıtlı olarak birlikte çekilmeleri veya görevlerine gelmemeleri veya görevlerine gelipte Devlet hizmetlerinin ve işlerinin yavaşlatılması veya aksatılması sonucunu doğuracak eylem ve hareketlerde bulunmaları yasaktır."

19. 657 sayılı Kanun'un "*Disiplin cezalarının çeşitleri ile ceza uygulanacak fiil ve haller*" kenar başlıklı 125. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Devlet memurlarına verilecek disiplin cezaları ile her bir disiplin cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

...

B - Kınama : Memura, görevinde ve davranışlarında kusurlu olduğunun yazı ile bildirilmesidir.

Kınama cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a) Verilen emir ve görevlerin tam ve zamanında yapılmasında, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasların yerine getirilmesinde,...kusurlu davranmak

...

C - Aylıktan kesme: Memurun, brüt aylığından 1/30 - 1/8 arasında kesinti yapılmasıdır. Aylıktan kesme cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a) Kasıtlı olarak; verilen emir ve görevleri tam ve zamanında yapmamak, görev mahallinde kurumlarca belirlenen usul ve esasları yerine getirmemek,..."

B. Uluslararası Hukuk

1. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin İfade Özgürlüğü Bağlamında İctihadı

20. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 10. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve verme özgürlüğünü de kapsar...

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda (...) ahlakın (...) korunması (...) için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir."

21. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Sözleşme'nin 10. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "ödev ve sorumluluklar" ifadesinin geniş yorumlanması ile kamu görevlilerinin ifade özgürlüğüne kısıtlamalar getirilebileceğini belirtmiştir. Fakat kamu görevlilerinin de birey olduğunu, siyasi görüş sahibi olma, ülke sorunlarıyla ilgilenme, tercih yapma gibi sosyal yönlerinin bulunduğunu ve bu doğrultuda Sözleşme'nin 10. maddesinden yararlandıklarının şüpheden uzak olduğunu da ifade etmiştir. Bununla birlikte memurun bulunduğu konum ve görev yaptığı alanla ilgili olarak ödev ve sorumluluk derecesinin belirlenmesinde ulusal makamların bir takdir marjı olduğunu da eklemiştir (*İsmail Sezer/Türkiye*, B. No: 36807/07, 24/3/2015, §§ 52-54; *Vogt/Almanya* [BD], B. No: 17851/91, 26/9/1995, §§ 51-53; *Ahmed ve diğerleri/Birleşik Krallık*, B. No: 22954/93, 2/9/1998, §§ 53, 54; *Otto/Almanya* (k.k.), B. No: 27574/02, 24/11/2005).

22. AİHM, kamu görevlilerine verilen disiplin cezalarıyla güdülen meşru amacın gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği yönünden yalnızca cezanın bir kuralla öngörülmüş olmasını yeterli bulmamakta; somut bir değerlendirmenin varlığını aramaktadır. Bu bağlamda kamu görevlilerinin cezalandırılan eylemlerinin kamu hizmetlerinin sürekliliğini ya da gereği gibi yerine getirilmesini etkilemek veya görev yapılan devlet kurumunun itibarını zedelemek gibi cezayı gerekli kılan sonuçlara sebep olduğunun açıkça gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir (*Kula/Türkiye*, B. No: 20233/06, 19/6/2018, §§ 48, 49).

2. Ana Dilinde Eğitim Talebine İlişkin AİHM İçtihadı

23. Ana dilinde eğitim görme talebi 1968 yılında *Belçika dil davasında* AİHM'in önüne gelmiştir. Sözleşme'nin (1) No.lu ek Protokolü'nün 2. maddesinde "*Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.*" hükmü yer almaktadır. AİHM, bu kapsamda ana dilinde eğitim hakkı verilmemesi nedeniyle eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasını incelediği *Belçika Dil Davası/Belçika* ([GK], B. No: 1474/12..., 9/2/1967) kararında şu hususlara değinmiştir:

"i. Eğitim hakkına saygı gösterilmesi için eğitimin yapılması gereken dil Sözleşme'de belirtilmemiştir. Bu eğitimin nasıl verileceği toplumun ihtiyaçlarına ve kaynaklarına göre zaman ve yerde değişiklik gösterebilen düzenlemeler gerektirir ve bu düzenlemeler devletler tarafından yapılmalıdır. Ayrıca protokolde yer alan maddede devletlerden eğitim veya öğretim alanında ebeveynlerin dil tercihlerine saygı göstermeleri değil, yalnızca dini ve felsefi inançlarına saygı duymaları gerektiği belirtilmiştir.

ii. Yetkili ulusal makamlar, içlerinde var olan farklılıklar nedeniyle farklı hukuki çözümler gerektiren durum ve sorunlarla sık sık karşılaşmaktadır. Ancak eğitim hakkı ayrımcılık temelinde incelendiğinde dahi bir çocuğa veya ebeveyne kendi seçtiği bir dilde eğitim elde etme hakkını garanti etme etkisine sahip olmadığını kaydeder. Eğitimde ayrımcılık yapılmaması, her bir devletin kendi yetki alanı içindeki herkese, ayrımcılık

yapılmaksızın, eğitim hakkının güvence altına alınmasını sağlamaktır. Bu hükmü, bir devletin yargı yetkisi dahilindeki herkese kendi seçtiği dilde eğitim alma hakkı tanıdığı şeklinde yorumlamak, karmaşık sonuçlara yol açacaktır, Çünkü herhangi bir kimsenin herhangi bir eğitim dilini talep etmesi içinden çıkılmaz sonuçlara neden olabilir.

iii. AİHM bu konuda devletlerin tek dilde eğitim sistemini benimserken, kamu menfaati ile ilgili bir hedefi takip ettiğini not eder. AİHM'e göre tek dilli bölgelerdeki dilsel birliği desteklemek ve özellikle öğrenciler arasında derinlemesine bir bilgiyi teşvik etmek kamu menfaati ile ilgili bir hedeftir ve bu hedef kendi içinde herhangi bir ayrımcılık unsuru içermez."

V. İNCELEME VE GEREKÇE

24. Anayasa Mahkemesinin 14/4/2022 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. EĞİTİM-SEN Yönünden

25. Başvurucu, Sendika tarafından alınan karar doğrultusunda gerçekleştirilen etkinlik nedeniyle uygulanan disiplin cezasının ifade hürriyeti ve sendika hakkı ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüştür.

26. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un "*Bireysel başvuru hakkına sahip olanlar*" kenar başlıklı 46. maddesinde kimlerin bireysel başvuru yapabileceği sayılmıştır. Anılan maddenin (1) numaralı fıkrasına göre bir kişinin Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmesi için üç temel ön koşulun birlikte bulunması gerekmektedir. Bu ön koşullar başvurunun kamu gücünün eylem veya işleminden ya da ihmalinden dolayı *güncel bir hakkının ihlal edildiği* iddiasında bulunması, iddia edilen ihlalden kişinin *kişisel olarak ve doğrudan* etkilenmiş olması ve bunların sonucunda başvurunun *mağdur* olduğunu iddia etmesidir (*Fetih Ahmet Özer*, B. No: 2013/6179, 20/3/2014, § 24).

27. Bir başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilebilmesi için başvurunun mağdur olduğunu ileri sürmesi yeterli olmayıp iddia edilen ihlalden doğrudan etkilendiğini, bir başka ifadeyle mağduriyetini kanıtlaması gerekir. Bu itibarla mağdur olduğu zannı veya şüphesi mağdurluk statüsünün kabulü için yeterli değildir (*Ayşe Hülya Potur*, B. No: 2013/8479, 6/2/2014, § 24) Öte yandan hukukumuzda özel hukuk tüzel kişilerinden biri olan derneklerin sadece dernek tüzel kişiliğine ait hakların ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilecekleri öngörülmüştür. Anayasa Mahkemesinin yerleşik hâle gelmiş içtihadına göre ise yalnızca üyelerinin haklarını etkileyen müdahaleler nedeniyle topluluk tarafından bireysel başvuruda bulunulamayacağı kabul edilmiştir (*Türk Pediatrik Onkoloji Grubu Derneği*, B. No: 2012/95, 25/12/2012, §§ 20-23; *Ahmet Pervane ve İnsan Hakları Derneği*, B. No: 2016/3349, 2/6/2020, §§ 32-37; *Egeçep Derneği*, B. No: 2015/17415, 17/4/2019, §§ 33-38; *Pak Eğitim İşçileri Sendikası*, B. No: 2015/13767, 29/11/2018, §§ 10-14).

28. Somut olayda başvuru Sendikaya herhangi bir yaptırım uygulanmamıştır. Başvurucu Sendika da tüzel kişiliğin haklarını doğrudan etkileyen somut bir olgu ileri sürmemiştir. Sendika üyelerine uygulanan disiplin cezaları yalnızca üyelerin haklarını etkileyen nitelikte müdahaledir. Dolayısıyla somut olayda başvuru Sendikanın mağdur sıfatı bulunmamaktadır.

29. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının *kişi bakımından yetkisizlik* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

B. Diğer Başvurucuların İhlal İddiaları Yönünden

1. Başvurucuların İddiaları

30. Başvurucular; üyesi oldukları Sendikanın aldığı hukuka ve yasalara uygun bir karar doğrultusunda bir ders saatinde ana dilinin anlam ve önemini işlemeleri sonucunda disiplin cezasıyla cezalandırılmaları nedeniyle sendika, ifade özgürlüğü ve toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme haklarının ihlal edildiğini iddia etmiştir.

2. Değerlendirme

a. Uygulanabilirlik Yönünden

31. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16).

32. Anayasa Mahkemesi önündeki öncelikli mesele, başvurucuların üyesi olduğu Sendika tarafından alınan karar doğrultusunda bir ders saatinde ana dilinin anlam ve önemini işlemeleri nedeniyle disiplin cezaları ile cezalandırılmalarına ilişkin iddialarının sendika hakkı kapsamında incelenip incelenemeyeceğidir.

33. Anayasa'nın 51. maddesi metninde yer alan “*üyelerinin menfaatlerini korumak için*” ibaresi, üyelerin mesleki menfaatlerini korumak için gerçekleştirecekleri sendikal faaliyetlerin Anayasa tarafından korunduğunu açıkça ortaya koymaktadır (*Kristal-İş Sendikası* [GK], B. No: 2014/12166, 2/7/2015, § 54; *Birleşik Metal İşçileri Sendikası*, B. No: 2015/14862, 9/5/2018, § 40). Dolayısıyla sendika hakkı, mensuplarının menfaatlerini korumak üzere yapılan sendikal faaliyetlere izin verilmesini de gerektirmektedir (*Tayfun Cengiz*, § 31).

34. Sendikalar meslek örgütleri olarak üyelerinin ortak sosyal ve ekonomik menfaatlerini geliştirmek amacıyla değişik türlerde faaliyette bulunabilirler. Sendikaların çalışma hayatındaki yadsınamaz rolü ve önemi dikkate alındığında sendikal faaliyet kavramına yapılacak tahdidi bir tanımın örgütlenme özgürlüğüne zarar vereceği kabul edilmelidir. Sendikal faaliyet kavramı sendikaların salt sendika içi faaliyetleriyle sınırlı olmayıp üyelerinin mesleki ve ekonomik çıkarlarını korumak için gerçekleştirdiği birçok faaliyet biçimini barındırır. Anayasa'da da sendikaların, üyelerinin çalışma hayatlarındaki ekonomik, sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurulacağı belirtilmiştir. Sendikaların sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin de doğrudan -sendikaların amaçları doğrultusunda- çekirdek faaliyet alanında yer aldığı konusunda şüphe bulunmamaktadır (benzer değerlendirmeler için bkz. *Ahmet Parmaksız* [GK], B. No: 2017/29263, 22/5/2019, § 60).

35. Anayasa Mahkemesi sendika hakkının kapsamını belirlerken AİHM içtihatlarında da vurgulanan Sözleşme'nin 11. maddesinde yer alan “*çıkarlarını korumak için*” ifadesinin önemli olduğunu, Sözleşme'nin sendikanın yapacağı toplu eylem yoluyla

sendika üyelerinin mesleki çıkarlarını savunma özgürlüğünü güvence altına aldığını ve ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi Yönetim Kurulu karar ve ilkelerini de somut olaydaki eylemin niteliğinin yorumlanmasında yapacağı değerlendirmede dikkate alacağını belirtmiştir. Bu çerçevede başvuruçuların disiplin cezasına konu eylemlerinin mesleki çıkarları koruma amacı güdüp gütmeyeceği, eylemin sendikaların çekirdek faaliyet alanı içinde olup olmadığı, üyelerinin çıkarlarını koruma amacı olmaksızın salt bir siyasi amaç içerip içermediği ve buna bağlı olarak devlete tanınan takdir marjının genişliği gibi hususların esas alınacağı vurgulanmıştır (benzer değerlendirmeler için bkz. *Ahmet Parmaksız*, § 55).

36. Bununla birlikte sendikaların hangi amaçlarla ve ne tür kararlar alabileceğini değerlendirmek bu başvurunun konusu olmayıp bu husus yapılacak değerlendirmede Anayasa Mahkemesinin ilgi alanı dışındadır. Yapılacak inceleme başvuruçuların disiplin cezası almasına neden olan eylemlerinin niteliği ve uygulanan yaptırımlarla sınırlı olacaktır.

37. İncelenen başvurularda, disiplin cezası verilmesinin sebebini teşkil eden müfredat dışında ders işleme şeklindeki eylemin amacı ve bu eyleme katılan sendika üyelerinin sendikal çıkarları ile verilen disiplin cezalarının sendikal hakların niteliğiyle birlikte ve olayların tamamı ışığında incelenmesi gerekir.

38. Olay tarihinde; başvuruçuların üyesi olduğu EĞİTİM-SEN uluslararası dünya ana dili günü kapsamında ana dilinin önemini anlatmak amacıyla bir ders saatinin bu konuya ayrılması kararı almıştır. Farklı il ve ilçelerde öğretmen olarak görev yapan başvuruçular da bu karar kapsamında bir ders saatini ana dilinin önemini anlatmaya ayırmıştır. Bu noktada ana dilinde eğitime dikkat çekmek amacıyla yapılan söz konusu eylemin niteliğini saptamak gerekmektedir. Bunun için de öncelikle ana dilinde eğitim taleplerine değinmekte yarar görülmüştür.

- Ana Dilinde Eğitim Talebine İlişkin Bazı Tespitler

39. Devletler için dil politikaları, merkezileşme süreçlerinde hem kültürel hem ulusal kimliklerin dizaynında ve oluşturulmasında büyük önem arz etmiştir. Nitekim merkezileşen modern devletler ortak bir dil çerçevesinde tüm vatandaşlarını organize etmeyi esas almıştır.

40. Merkezileşmiş modern devletlerin gerek iletişim gerek siyasi yönden dil ile ilişkisi dil politikalarının belirleyici unsurudur. Belirlenen dil politikaları ise başta *zorunlu* eğitim olmak üzere devletin her türlü imkânıyla etkili kılınmaya çalışılmaktadır ve genellikle tek dilde eğitim politikası benimsenmektedir.

41. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu yöndeki politikasına bakıldığında ana dilde eğitimin Türkçe olacağı Anayasa'nın 42. maddesi ile hüküm altına alınmıştır. Buna göre Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.

42. Ana dilinde eğitim talebine ilişkin olarak AİHM'in yaklaşımına bakıldığında da bu talebin Sözleşme'nin eğitim hakkı kapsamında korunmadığı, hangi dilde eğitim vereceği meselesinin devletlerin takdir alanı içinde yer aldığı değerlendirilmelerine yer verilmiştir (bkz. § 23).

43. Bu tespitlerle birlikte ana dilinde eğitim talebinin devletlerin egemenlik alanında yer alan ve dolayısıyla siyasi arenada çözülmesi gereken siyasi ağırlıkta bir talep olduğu,

Sendikanın eyleminin odak noktasının devletin eğitim politikasına yönelik bir eleştiri olduğu gözlemlenmiştir. Başka bir deyişle başvuruçuların katıldıkları eylem, onların ekonomik ve mesleki çıkarları ya da ortak menfaatleri ile değildir. Başvuruçular bu eylemi genel bir ifade biçimini güçlü bir şekilde vurgulamak adına aynı zamanda ve aynı yöntemle gerçekleştirmiştir.

44. Dolayısıyla her ne kadar başvuruçular mensubu oldukları Sendikanın çağrısı üzerine eş zamanlı olarak aynı eylemi gerçekleştirmiş iseler de bu eylem her bir başvuruçunun bireysel olarak ana dilinde eğitim talebini dile getirmesine ilişkindir. Anlatıldığı şekliyle başvuruçuların eylemlerinin ifade özgürlüğü kapsamında ele alınması isabetli olacaktır.

45. Anayasa'nın iddianın değerlendirmesinde esas alınacak “*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*” kenar başlıklı 26. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar..."

Bu hürriyetlerin kullanılması,... başkalarının şöhret veya haklarının,... korunması ... amaçlarıyla sınırlanabilir..."

b. Kabul Edilebilirlik Yönünden

46. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

c. Esas Yönünden

i. Müdahalenin Varlığı

47. Başvuruçuların müfredat dışı ders anlatma eylemine katılmaları nedeniyle disiplin cezası ile cezalandırılmalarının ifade özgürlüklerine yönelik bir müdahale teşkil ettiği kabul edilmelidir.

ii. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

48. Yukarıda anılan müdahale, Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen koşullara uygun olmadığı müddetçe Anayasa'nın 26. maddesinin ihlalini teşkil edecektir. Anayasa'nın 13. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, ...yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, ... demokratik toplum düzeninin... gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

49. Bu sebeple müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen, kanunlar tarafından öngörülme, Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilen nedenlere dayanma ve demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluk koşullarını sağlayıp sağlamadığının belirlenmesi gerekir.

(1) Kanunilik

50. 657 sayılı Kanun'un 125. maddesinin *kanunilik* ölçütünü karşıladığı sonucuna varılmıştır.

(2) Meşru Amaç

51. Somut olayda ceza uygulanmasının amacı kamu hizmetlerinin sürekliliğinin sağlanması, diğer bir ifadeyle kamu hizmetlerinin aksamamasının önlenmesidir. Bu amaç da geniş anlamda kamu düzeninin korunması meşru amacı kapsamında yer alır. Dolayısıyla başvurucların aylıktan kesme disiplin cezasıyla cezalandırılmasına ilişkin kararın Anayasa'nın 33. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan sebeplerden *kamu düzeninin korunmasına* yönelik önlemlerin bir parçası olduğu ve meşru bir amaç taşıdığı sonucuna varılmıştır.

(3) Demokratik Toplum Düzeninin Gereklerine Uygunluk

(a) Genel İlkeler

(i) Demokratik Toplumda İfade Özgürlüğünün Önemi

52. İfade özgürlüğü; kişinin haber ve bilgilere, başkalarının fikirlerine serbestçe ulaşabilmesi, düşünce ve kanaatlerinden dolayı kınanmaması ve bunları tek başına veya başkalarıyla birlikte çeşitli yollarla serbestçe ifade edebilmesi, anlatabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi anlamına gelir. Çoğunluğa muhalif olanlar da dâhil olmak üzere düşüncelerin her türlü araçla açıklanması, açıklanan düşünceye paydaş sağlanması, düşünceyi gerçekleştirme ve gerçekleştirme konusunda başkalarını ikna etme çabaları ve bu çabaların hoşgörüyle karşılanması çoğulcu demokratik düzenin gereklerindendir. Dolayısıyla toplumsal ve siyasal çoğulculuğu sağlamak, her türlü düşüncenin barışçıl bir şekilde ve serbestçe ifadesine bağlıdır. Bu itibarla düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü demokrasinin işleyişi için yaşamsal önemdedir (*Bekir Coşkun* [GK], B. No: 2014/12151, 4/6/2015, §§ 33-35; *Mehmet Ali Aydın* [GK], B. No: 2013/9343, 4/6/2015, §§ 42, 43; *Tansel Çölaşan*, B. No: 2014/6128, 7/7/2015, §§ 35-38).

(ii) Müdahalenin Demokratik Toplum Düzeninin Gereklerine Uygun Olması

53. Temel hak ve özgürlüklere yönelik bir müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine *uygun* kabul edilebilmesi için zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılaması ve orantılı olması gerekir (*Bekir Coşkun*, §§ 53-55; *Mehmet Ali Aydın*, §§ 70-72; *AYM*, E.2018/69, K.2018/47, 31/5/2018, § 15; *AYM*, E.2017/130, K.2017/165, 29/11/2017, § 18). Müdahaleyi oluşturan tedbirin zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşıladığının kabul edilebilmesi için amaca ulaşmaya elverişli olması, başvurulabilecek en son çare ve alınabilecek en hafif önlem olarak kendisini göstermesi gerekmektedir (bazı farklılıklarla birlikte bkz. *Bekir Coşkun*, § 51; *Mehmet Ali Aydın*, § 68; *Tansel Çölaşan*, B. No: 2014/6128, 7/7/2015, § 51).

(iii) Kamu Görevlisi Statüsü

54. Anayasa Mahkemesi, kamu görevlisi olmanın sağladığı birtakım ayrıcalıklar ve avantajların yanında bazı külfet ve sorumluluklara katlanmayı ve diğer kişilerin tabi olmadığını

sınırlamalara tabi olmayı da gerektirdiğini belirtmiştir. Kişinin kamu görevine kendi isteği ile girmekle bu statünün gerektirdiği ayrıcalıklardan yararlanmayı ve külfetlere katlanmayı kabul etmiş sayıldığını, kamu hizmetinin kendine has özelliklerinin bu avantaj ve sınırlamaları zorunlu kıldığını ifade etmiştir (*İhsan Asutay*, B. No: 2012/606, 20/2/2014, § 38; *Elif Güneysu*, B. No: 2017/31733, 14/8/201, § 42).

55. Kamu görevlilerinin statülerinden kaynaklanan ve katlanmak zorunda oldukları yükümlülüklerden biri de Anayasa'nın 129. maddesi ile 657 sayılı Kanun'un 6. maddesinde öngörülen sadakat yükümlülüğüdür. Kamu görevlisinin devlete sadakat yükümlülüğü, kamu hizmetinin etkin bir şekilde yürütülmesi ve mesleki disiplinin sağlanması konusunda bir fonksiyon icra etmektedir. Bu yükümlülük, özellikle ifade özgürlüğü ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanımı yönünden kamu görevlilerini diğer vatandaşlardan daha kısıtlı bir konuma sokabilir. Diğer yandan bu kısıtlama kamu görevlilerini, temel haklarını kullanmalarını tamamen imkânsızlaştıracak şekilde aşırı bir yükümlülük altında da bırakmamalıdır. Bu noktada temel hakkın kullanımı ile devlete sadakat yükümlülüğü gibi kamu görevlisi statüsünden kaynaklanan gereklilikler arasında adil bir denge kurulmalıdır (*Gülistan Atasoy ve diğerleri*, B. No: 2017/15845, 21/1/2021, § 68; *Elif Güneysu*, § 43).

56. Kamu görevlilerinin yalnızca çalışma yaşamlarında değil çalışma düzeni dışındaki özel yaşam alanlarında da yerine getirdikleri kamu hizmetinin olumsuz etkilendiği durumlarda bazı sınırlamalara tabi oldukları kabul edilmelidir. Bu kapsamda kamu görevlilerinin statüleri gereği katlanmaları gereken külfetlerden biri de özel yaşamlarında dahi memuriyet disiplini etkileyen davranışlardan kaçınmaktır. Bu bağlamda kamu görevlilerinin özel hayatlarındaki davranışlarının memuriyetlerini etkilemesi hâlinde fiilleriyle orantılı bir disiplin yaptırımına maruz bırakılabileceklerinin kabulü gerekir. Ancak bunun için kamu görevlisinin fiilinin memuriyetini etkilediğinin idari ve yargısal makamlarca ilgili ve yeterli bir gerekçeyle ortaya konması gerekir (*Gülistan Atasoy ve diğerleri*, § 71; *Elif Güneysu*, § 44).

(b) İlkelerin Olaya Uygulanması

57. Somut başvurularda başvuruçular, üyesi oldukları sendikaların çağrısı üzerine bir ders saatinde ana dilinin önemini işlemiş; müfredat dışına çıkarak ortak bir ifade biçimi benimsemiştir. Başvuruçuların ifade özgürlüğü ile mevzuat gereği yürütmekle yükümlü oldukları devlet görevi dolayısıyla devletin meşru menfaatleri arasında bir çatışma meydana gelmiştir.

58. Anayasa Mahkemesinin *Ahmet Parmaksız* kararında altını çizdiği gibi siyasi otorite karşısında kamu politikalarının oluşmasında etkili birer baskı grubu olan sendikalar demokrasinin gelişmesi ve toplumda yerleşmesine katkı sunarlar (*Ahmet Parmaksız*, § 62). Dolayısıyla aynı zamanda birey olan devlet memurları da görevine yansıtma, şiddete teşvik etme veya demokratik ilkelerin reddi söz konusu olmadığı süreçte ifade özgürlüğü çerçevesinde dile getirilen bazı görüşler veya bunların dile getirilme biçimi yetkili makamların gözünde kabul edilemez olsa dahi demokratik toplumun temel ilkelerinden olan ifade özgürlüğünün korumasından yararlanırlar (*Hasan Güngör*, B. No: 2013/6152, 24/2/2016, § 46).

59. Eldeki somut olaya benzer olaylarda devlet memurlarının görüşlerini dengeli ve siyaseten yansız olarak açıklayıp açıklamadıkları, kişisel tavırlar sergileyip sergilemedikleri ve tarafsızlıklarının güvence altında olup olmadığı ifade özgürlüğü incelemesinde

değerlendirmeye alınır. Bu bağlamda memurun bulunduğu konum ve görev yaptığı alanla ilgili olarak ödev ve sorumluluk derecesini belirlemede ulusal makamların her zaman belirli bir takdir marjı vardır (*Hasan Güngör, § 48; Elif Güneysu, § 46*).

60. Öğretmenler de diğer kamu görevlileri gibi düşüncelerini ifade etmekte serbest olmakla birlikte öğretmenlerin ifa ettikleri görev gereği diğer kamu görevlilerinden farklı olarak küçük yaştaki bireyleri etkileme ve doğrudan bilgi aktarımında bulunma güçleri bulunmaktadır. Bir öğretmenin ders esnasında kullandığı ifadeler büyük ölçüde tek taraflı, didaktik bir anlatımdan ibarettir. Bu nedenle devletler eğitim politikalarında belirledikleri bir müfredat tercihiyle aktarılabilecek bilgi, anlayış ve düşüncelere ilişkin bir çerçeve çizmektedir. Nitekim Anayasa'nın 42. maddesinin üçüncü fıkrasında "*Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.*" denilerek okullarda verilecek eğitimin devletin sıkı kontrolü altında olduğu, devletin belirleyeceği esaslara aykırı bir eğitimin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

61. Öte yandan eğitimin sadece bir aktarımdan ibaret olmadığı da vurgulanmalıdır. Öğretmenler eliyle verilen eğitimin, modern devlet olmanın bir gereği olarak objektif, eleştirel ve çoğulcu yaklaşımlara açık olması gerekir. Bu bağlamda devletin belirlediği esaslara açıkça aykırı olmadıkça öğretmenlik mesleği çerçevesinde yapılan düşünce açıklamalarına yapılacak müdahaleler eğitim faaliyetlerinin doğasına aykırı olacağı gibi ifade özgürlüğünün de sınırlandırılmasına neden olacaktır. Dolayısıyla her davanın koşullarını gözönünde bulundurarak bireyin temel ifade özgürlüğü hakkı ile demokratik bir devletin meşru menfaati arasında adil bir dengenin gözetilip gözetilmediğini belirlemek gerekmektedir.

62. Yukarıdaki paragraflarda vurgulandığı üzere okul eğitiminin sadece temel sosyo-kültürel edinimlerin ve bilişsel becerilerin geliştirilmesinden ibaret olmadığı unutulmamalıdır. Okulda verilen eğitim, öğrencilerin özellikle sosyal davranışlarını etkileyen kişisel gelişimlerini kapsamlı bir şekilde teşvik etmek ve duygusal eğilimlerini geliştirmek için tasarlanmıştır. Bunun yanı sıra eğitimin devleti etkileyen boyutu da ayrı bir kapsamda ele alınmalıdır. Devlet eliyle verilen eğitimde yetişen her bir birey tarihi, sosyal, kültürel devamlılığın bir parçası hâline gelmektedir.

63. Bu bağlamda öğretmenlerin görevlerini yerine getirirlerken hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunamayacakları, bu eylemlere katılamayacakları belirlenmiştir. Mevcut başvuruda öğretmen olan başvurucular, görevleri esnasında müfredatta yer almayan bir konuyu -üstelik devletin bu alandaki politikalarına ve belirlediği esaslara aykırı olarak- derste işlemek suretiyle dile getirmiştir. İdari ve yargısal makamlarca bu eylem biçiminin kamu görevlilerinin tarafsızlığı ve devlete bağlılığıyla bağdaşmadığı değerlendirilmiştir. Ana dilinde eğitim taleplerine ilişkin görüşlerini dile getirme yöntemi olarak seçtikleri başvuruya konu eylemin öğretmen olan başvuruculara yüklenen sağduyu ve ihtiyat yükümlülüğüne aykırı görülmesinin meşru olduğu değerlendirilmiştir. Başvurucuların bahse konu eylem sırasında açıkladıkları yorumların öğrencileri üzerindeki potansiyel etkisi de gözönüne alındığında kamusal hizmetlerin düzgün bir şekilde işlemesi ve sürekliliğinin sağlanması bakımından başvurucuların müfredat dışına çıkmaları nedeniyle verilen disiplin cezalarının onların demokrasiye katılımını ve düşüncelerini özgürce dile getirmelerini engelleyici veya önemli ölçüde zorlaştırarak etkisini ortadan kaldıracak mahiyette olmadığı da gözetildiğinde demokratik toplumda zorlayıcı bir toplumsal ihtiyaca karşılık geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

64. Somut olayda başvurularda yüklenen külfeti dengeleyici mekanizmaların bulunduğu da görölmektedir. Sendikaların demokratik hayatın yaşamsal bir unsuru olarak kamuoyuna ve kamusal yetki kullanan kişilere seslerini duyurmak ve taleplerini dile getirmek için sayısız fırsatı bulunmaktadır. Söz konusu sonucun ağırlaşmasında daha farklı yöntemlerle kamuoyunun yönlendirilmesi ve devlet gücü kullanan kişi ve kurumların etkilenmesi mümkün iken *müfredat dışına çıkarak ders işleme* biçiminde öğrencileri doğrudan etkileyen bir yöntemi benimseyen sendikanın ve sendika kararları doğrultusunda hareket eden başvuruçuların payının büyük olduğu değerlendirilmiştir (benzer değerlendirmeler için bkz. *Ahmet Parmaksız*, § 91).

65. Öte yandan başvuruçular hakkında tesis edilen disiplin cezalarının türüne de bakılmalıdır. Devlet memurlarına verilecek disiplin cezaları ile her bir disiplin cezasını gerektiren fiil ve hâller, 657 sayılı Kanun'un 125. maddesinde düzenlenmiş olup fiilin niteliğine göre beş bölüme ayrılmıştır. Başvuruçular, verilen görevi kusurlu olarak yerine getirmek veya görevi aksatmak fiillerinden dolayı kınama veya aylıktan kesme cezalarıyla cezalandırılmıştır. Başvuruçuların eylemleriyle ilgili olarak en ağır ceza yerine daha hafif cezaların tesis edilmesi karşısında orantılı bir müdahalede bulunulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

66. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ihlal edilmediğine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Başvurucu Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası yönünden başvurunun *kişi bakımından yetkisizlik* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

2. Diğer başvuruçular yönünden, ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün İHLAL EDİLMEDİĞİNE,

C. Yargılama giderlerinin başvuruçular üzerinde BIRAKILMASINA 14/4/2022 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.